

Avrupa İktisadî İşbirliği hareketi karşısında Türkiye

Yazan :

Doç. Dr. Osman Okyar

Bu sıralarda Avrupa'nın iktisadî tamamlanmasını temin etmek üzere gerek Avrupa dahilinde, gerek B. A. D. lerinde sarf edilen gayretlerin çok arttığı müşahede edilmektedir. B. A. D. lerinde efkârı umumiyeye. Avrupa'nın iktisaden müstakil olup, yardıma hiç ihtiyaç göstermeyecek bir duruma avdet edebilmesinin, kıtanın iktisaden birleşmesine bağlı olduğuna inanılmaktadır. Amerikan siyaseti de Avrupa memleketlerinin siyasi ve iktisadî sahalarda birleşmelerini temine çalışmaktadır.

Avrupa dahilinde de bir çok fikir ve siyaset adamları ikinci dünya harbinden sonra Avrupa'nın yeniden dirilmesinin ve kuvvetlenmesinin ancak Avrupa memleketlerinin aralarında çok daha sıkı bir işbirliği yapmaları sayesinde mümkün olabileceğini anlamışlardır.

Monnet, Schumann ve Adenauer gibi şahsiyetlerin sayesinde Avrupa'nın kömür ve çelik endüstrilerinin müşterek bir idare altında birleştirilmesi hususundaki proje kabul edilmiş ve kömür - çelik «pool» u Luxemburgda faaliyete geçmiştir.

Aynı zamanda unutulmamalıdır ki, Avrupa memleketleri arasında daha yakın bir iktisadî teşriki mesai meydana getirmek teşebbüsü 1948 yılında Marshall Plânı ile başlamıştır. O tarihten beri yapılan tecrübeler, istikbalde İktisadî İşbirliğinin veya iktisadî tamamlanmanın alacağı şekil ve istikameti tayin etmek bakımından kıymetli olacaktır.

Türkiye'nin mukadderatını Avrupa'ya bağlamış olduğu artık inkâr edilemeyecek bir hakikat olmuştur. Türkiye her sahada Avrupa memleketleriyle işbirliği yapmağa başlamıştır. Kısaca Türkiye bugün fiilen Avrupa camiası içindedir.

Bu itibarla kurulması tasavvur edilen Avrupa İktisadî İşbirliğinde Türkiye'nin fonksiyonunun ne olabileceğini, Türkiye ile diğer Avrupa

memleketleri arasındaki müstakbel iktisadî münasebetlerin hangi şekilleri alabileceğini şimdiden itibaren düşünmeğe başlamak doğru olur. Fakat, evvelâ maziye ait tecrübeleri gözden geçirmek ve bunlardan gerekli neticeleri çıkarmak lâzımdır. İşte aşağıdaki satırlar 1948 den beri, Türkiye'nin Avrupa İktisadî İşbirliği sistemi dahilinde geçirmiş olduğu tecrübelerin kısa bir tarihçesini ihtiva etmektedir.

Sanayileşme ve iktisadî dâvalarımızın halledilmesi büyük ölçüde smaileşmiş garp memleketleriyle sağlam ticaret ve kredi münasebetleri tesis etmemize bağlıdır. Bu itibarla Avrupa İktisadî İşbirliği dâvasının ehemmiyeti bizim için büyüktür. Bu mevzuya tahsis etmek istediğimiz makalenin birinci kısmında, son seneler zarfında Avrupa ile iktisadî münasebetlerimizin bugüne kadar geçirdikleri safhâlardan bahsetmek, ikinci kısmında ise işbirliği meselesinde tarafların takip etmiş olacakları siyasetleri tetkik etmek istiyorum.

I

Türkiye, Marshall Plânı münasebetiyle kurulan Avrupa İktisadî İşbirliği teşkilâtında 1948 denberi azâdır. Merkezi Paris'te olan bu teşkilâtın hedefi muhtelif aza memleketlerin iktisadî faaliyet ve programlarını ahenkleştirmek, heyeti umumiyesiyle Avrupa bölgesinin kalkınmasını ve iktisadî inkişafını temin etmektir. Teşkilâta dahil olan memleketler, Avrupa tediye birliğinin sağladığı kredi ve tediye imkânlarıyla Avrupa arası ticarete ait liberilizasyon hükümlerinin temin ettiği faydalar gibi avantajlardan istifade ederler. Buna mukabil azâ memleketler, ileriye ait programlarını ve iktisadî siyasetlerindeki başlıca değişmeleri teşkilâta bildirmek ve teşkilâtın yukarıdaki hususlarda izhar edeceği temennileri nazarı itibare almak gibi tâahhütlerde bulunmuşlardır.

1948 den beri tatbik edilmeğe başlanan Marshall Plânının başlıca hedeflerinden biri İkinci Dünya Harbinden sonra Avrupa'da meydana çıkan büyük ve devamlı dolar sıkıntısını gidermek idi. Bu dolar sıkıntısının sebeplerinden biri de Avrupa'nın ham madde ve gıda ihtiyaçlarını geniş ölçüde dolar sahasından temin etmek mecburiyetinde kalmaları olmuştur. Bunun neticesinde eskiden, başka menbalardan yapılan bu mübayaalar dolayısıyla geniş dolar ödemeleri yapmak zorunda bulunuyorlardı. Bu şartlar altında, 1948 senesinde Avrupa'nın kalkınmasını temin için yapılan programda Türkiye'nin rolü şöyle tasavvur edilmiştir: Türkiye gıda maddeleri ve ham maddeleri istihsalini çoğaltacaktır. Bu istihsal fazlası garbî Avrupa memleketlerine ihraç edilecek ve bu mallar

evvelce dolar sahasından yapılan mübayaaların yerine geçecektir. Bunun mukabilinde Türkiye, istihsal vasıtaları, makineler ve lüzumlu istihlâk maddeleri hususundaki ihtiyaçlarını artan bir ölçüde Avrupa memleketlerinden temin edecektir. Bu suretle tasavvur edilen işbirliği, dolar tasarrufunda bulunabilen Avrupa memleketleri için avantajlı olabileceği gibi, sınai memleketlerin mamullerine çok ihtiyacı olan Türkiye'ye de büyük menfaatlar sağlayacaktır.

Marshall Plânının kabulünden sonra Türkiye, yatırım politikasını çok sarih bir tarzda ziraata doğru çevirmiştir. Böylece hem doğrudan doğruya zirai istihsalı arttıracak yatırımlar yapılmış (zirai makineler, traktör, sulama v. s.), hem de zirai mahsullerin nakline ve tevziine yarıyacak tesisler (yollar, limanlar v. s.) çoğaltılmıştır. Bundan maada, fiat politikası ve zirai kredi politikası ile zirai istihsalin arttırılmasına çalışılmıştır. Kısmen bu tedbirler sayesinde, kısmen de havaların müsait geçmesi neticesinde Türkiye 1950 den itibaren bilhassa hububat ve pamuk sahalarında gittikçe ehemmiyet kesb eden istihsal fazlaları elde etmeğe başlamıştır.

Diğer taraftan Türkiye 1950 senesinde Avrupa İktisadî İşbirliğinin tavsiye ettiği liberasyon sistemini kabul ederek Avrupa memleketlerinden yapılan ithalâtın yüzde 60 civarında bir nisbetini serbest bırakmıştır. Böylece 1948 tasavvur edilen sistemin tatbik edilebileceği şartlar aşağı yukarı tahakkuk etmiş oluyordu.

Filhakika 1950 den itibaren ihracatımızda ve bilhassa pamuk ve hububat mevzularında artışlar vuku bulmuştur. Fakat aynı müddet zarfında ithalât çok daha süratli bir tempo ile artmış, ticaret ve tediyeye muvazenelerinin açığı gittikçe fazlalaşmış ve nihayet gayri kabili tahammül bir durum hasıl olunca, Eylül 1952 de liberasyon sistemine, fiilen nihayet vermek mecburiyeti hasıl olmuştur.

Bu sistem acaba niçin tasavvur ve ümit edildiği şekilde işliyememiştir? Herşeyden önce şunu kaydetmek lâzımdır ki, yukarıdaki sistemin muvaffakiyetle işlemesi Türkiye'nin azçok mütevazın bir ticaret bilânçosuna sahip olmasına bağlıdır. Fevkalâde krediler veya tedbirler hariç, şiddetli ve devamlı ticaret açıkları karşısında bu sistemi devam ettirmeğe imkân yoktur.

Liberasyonun tatiline sebep olan âmillerini iki cepheden tahlil edebiliriz :

- I) İhracata tesir eden âmiller,
- II) İthalâta tesir eden âmiller.

I) 1950 denberi ihracatımızın artmış olduğunu, fakat bu artışın ticaret açıklarına mâni olacak büyüklükte olmadığını söyledik. Burada mevzubahis olan bilhassa zirai maddeler ihracatıdır. Bu ihracatın kâfi derecede artmamış olması aşağıdaki hususlara atfedilebilir :

a) Dahilî ve haricî fiatların seyri. Zirai maddelerin ve ham maddelerin dünya fiyatları Kore Harbinin başlangıcı sıralarında şiddetle yükseldikten sonra 1951 senesi ortasından itibaren evvelâ tedricen ve sonra süratli bir tarzda inmeğe başlamıştır. Yani başlıca ihracat emtiamızın dünya fiatları seyri 1951 ortasından beri bizim için çok gayri müsait olmuştur. Dahilde pamuk ve yün gibi maddelerin fiyatları dünya fiyatlarının seyrini takip etmiş ise hububat fiatları 1950 den sonra azalmak şöyle dursun, bilâkis yükselmiştir. Bu suretle dünya fiyatıyla Türkiye fiyatı arasındaki fark gittikçe büyümüştür. Bugün bu fark buğdayda ortalama olarak kilo başına 10-11 kuruş civarındadır. Bu fiyat farkı hububat ihracatımızı güçleştiren âmillerden biri olmuştur. Toprak Ofisi, zarar etmemek gayesiyle de uzun müddet dünya fiyatının üzerinden fiyata satış yapmamağa çalışmıştır. Bunun neticesinde hububat satabilmek için takas vesaire gibi yollara müracaat etmek mecburiyetinde kalınmış ve seneden seneye satılmamış stoklar devretmek zarureti hasıl etmiştir.

b) Zirai istihsalimizin dünya talebine intibak meselesi :

Bu husus, zirai mahsul nevelerimizin dünya talebindeki değişmelere uydurulmasıyla alâkalıdır. Malûm olduğu üzere bizde zirai mahsuller meyanında fiatları hükümetçe tesbit edilenler hububat grupuna dahil olanlardır. Diğer zirai maddelerin fiatları azçok serbest olarak arz ve talebe göre taayyün eder. Tesbite tâbi muhtelif hububat neveleri fiyatlarıyla serbestçe taayyün eden maddelerin fiyatları arasındaki nisbetler istihsalin bünyesi üzerinde büyük ölçüde müessir olur. Talep değişmeleri yüzünden haricte muhtelif zirai maddelerin fiyatları arasında nisbetler değişirken dahilde aynı maddelerin fiyatları arasındaki nisbetler aynı kalır veya farklı şekilde değişirse dahilî istihsalimiz ve dolayısıyla ihraç imkânlarımız dışarıdaki değişmelere intibak edemez. Son bir iki sene zarfında buna benzer hâdiselerin cereyan ettiği söylenebilir. Böylece haricte buğday mahsulünün çok bol olması ve diğer bazı âmillerin tesiri altında buğday fiyatları süratle düşerken, bilhassa hayvan yemi olarak kullanılan diğer hububatın fiyatları aynı derecede düşmemiştir. Ayrıca sonuncu maddelerin lehine ve buğday aleyhine bir talep kayması olmuştur. Bu vaziyet karşısında Türkiye'de buğday ile diğer hububat neveleri

arasındaki fiyat nesbetleri değiştirilmiş ve böylece dışarıda talebi nisbeten daha yüksek olan hububat nevelerinin istihsali teşvik edilmiş olsaydı hububat ihracatımız kolaylaşmış olurdu. Bu husus, ziraî istihsalimizin bünyesinde vuku bulması şayan arzu olan intibaklara ait bir tek misâldir. Herhalde ziraî fiyatların tesbiti politikasında daha büyük bir seyyaliyete ihtiyaç olduğuna şüphe yoktur.

c) Standardizasyon, muhafaza ve nakliye mevzularında ortaya çıkan meseleler hububat ihracatımızın yeter derecede artmasına mâni olmuştur. İthalâtçıların ifadelerinden, ihraç ettiğimiz buğdayın standardizasyonun tatmin edici olmadığı anlaşılıyor.

Mahsullerde vuku bulduğu anlaşılan bozulma ve çürüme hâdiseleri mahsulu muhafaza tesislerimizin henüz ihtiyaca cevap vermemekte olduğunu ve bu husustaki teşkilâtın iyi işliyemediğini göstermektedir.

Nihayet limanımızın yükleme kapasitesinin ihraç edilecek mahsullarımızın rahatça sevkini mümkün kılacak bir seviyeye henüz çıkmadığı görülüyor.

II) İthalâtımızın seyrine tesir etmiş olan âmillere gelince bunların başında dahilde iktisadî inkişafın tesir altında gelir seviyesinin yükselmesi neticesinde ithalât temayülünün şiddetli bir şekilde artması keyfiyeti gelmektedir. İthalât artışları, hem istihlâk maddeleri mevzuunda, hem ham maddeler mevzuunda, hem yatırımlara tahsis edilecek maddeler mevzuunda vuku bulmuştur.

Her şeyden evvel âmme sektörün ve daha ufak ölçüde hususî sektörde tatbik edilen geniş yatırım programı ithalâtı hem doğrudan doğruya, hem de vasıtalı bir şekilde arttırmış, ithalâttaki diğer unsurlar da bu seyri takip etmişlerdir.

İktisaden inkişaf etmekte olan bir memlekette ithalât temayülünün yükselmesi tabiidir. Süratli bir iktisadî inkişaf hareketinin tediye muvazenesi üzerinde tazyik yaratması mukadder olduğundan, ekseriyetle inkişaf halinde bulunan memleketler dış tediyelerini sıkı bir kontrole tâbi tutmaktadırlar. Halbuki Türkiye'de süratli inkişaf devresi ithalâtın büyük bir kısmının serbest bırakıldığı bir devreye tesadüf etmiştir. Böylece Türkiye'de bir yandan yatırımlar ve bilhassa âmme yatırımları alabildiğine yükseltilirken diğer yandan liberasyon sisteminin muhafazasından da vaz geçilmemiştir. Nihayet 22 Eylül buhranı ile mukadder olan neticeye varılmıştır. Bu neticeye mâni olmak için iki ihtimalden birini seçmek gerekiyordu : Ya dış ticaret rejimi serbest bırakılırdı ve o takdirde

dahildeki yatırım politikası sıkı bir şekilde kontrol edilirdi, veya dahildeki yatırımlar hiç bir tahdide tâbi tutulmazdı ve fakat o takdirde dış ticaret rejimi takyide tâbi tutulurdu. Dış ticaret politikası ile yatırım politikası arasındaki koordinasyon noksanı 22 Eylül kararının ve bu karardan sonra hasil olan durumun başlıca sebebidir.

Neticede, 1948 de Marshall plânına göre Garbî Avrupa ile aramızda kurulması tasavvur edilen iktisadî işbirliği ve mübadele sistemini arzu edilen tarzda tesis etmek mümkün olamamıştır.

II

Makalenin ikinci kısmında, Garbî Avrupa memleketleriyle İktisadî İşbirliği teşkilâtının Türkiye'ye karşı takip etmiş oldukları politika ile Türkiye'nin Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı ile münasebetlerinde takip etmiş olduğu hattı hareket tetkik edilecektir. Kanaatimce tâtmin edici bir işbirliği sisteminin kurulmamasında iki tarafın da hissesi olmuştur.

Evvêlâ İktisadî İşbirliği Teşkilâtı ile Garbî Avrupa memleketlerinin takip etmiş oldukları politikayı gözden geçirelim.

Her şeyden önce hakikî bir mâna ifade edecek bir iktisadî işbirliğinde aşağıdaki prensibe riayet edilmesi lâzım geleceğini kaydetmek doğru olur. Âza memleketlerin reyî ile İşbirliği Teşkilâtı tarafından verilen bir kararın tahakkuku için bütün memleketler elbirliği ile çalışmalıdırlar. Böylece birliğin müşterek menfaatına uygun olduğu düşünülerek birlik dahilinde bir veya birden fazla memlekete muayyen bir yatırım programı tavsiye edilirse bütün âza memleketlerin bu programın muvaffakiyeti için gayret sarfetmeleri icabeder. Meselâ Avrupa'nın dolar sıkıntısı gözönünde tutularak Türkiye'ye geniş bir ziraî program tavsiye edilir de, Türkiye'nin tatbik ettiği bu programın neticeleri muayyen bir müddet sonra tezahür edince, diğer âza memleketler şu veya bu hususu bahane ederek, müşterek kararın icabettirdiği mübayaalardan istinkâf etmek şeklinde hareket ederlerse, herhalde işbirliği ruhuna uygun bir yolu takip etmiş sayılmazlar. İşte 1952 ve 1953 senelerinde Türkiye'nin hububat ihracatında karşılaştığı müşküller, kısmen Garbî Avrupa memleketlerinin işbirliği ruhuna aykırı bir şekilde hareket etmiş olmalarından ileri gelmiştir. Böylece dolar darlığının zail olduğunu 1952 ve 1953 senelerinde bazı Garbî Avrupa memleketleri ve bilhassa İngiltere, Avrupa dahilinde, yani Türkiye'de, ihraç edilebilecek hububat dururken, dar mânası ile OECE Avrupa'sının dışından, yani Sovyet Rusya'dan, Şarkî Avrupa'dan ve hattâ dolar

sahasından hububat mübayaası etmişlerdir. Garbî Avrupa memleketleri Türkiye'den mübayaası etmek hususundaki çekingenliklerini izah etmek için, daima Türk fiyatlarının çok yüksek olduklarını ve kalitenin düşük olduğunu ileri sürmektedirler. Bu iddiaları kısmen doğru olmakla beraber Garbî Avrupa memleketlerinin müşterek bir kararının neticesi olarak daha henüz ihracatçı mevkiine geçen Türkiye'nin gayretlerini teşvik etmeleri ve ihtilâflı olan meselelerin beraberce tedricen halledilmesine çalışmaları beklenebilirdi. Maalesef ne Garbî Avrupa devletlerinde, ne de İktisadî İşbirliği Teşkilâtında böyle bir zihniyetin emareleri görülmüştür. Bu arada şu hususa işaret etmek icab ediyor: Hiç bir zaman Garbî Avrupa memleketlerinin bizden dünya fiyatlarına nazaran çok üstün olan fiyatlara devamlı olarak hububat satın almaları beklenilemez. Türkiye bunu mazide bazan talep etmişse de bu talepten vazgeçmiştir. Ancak Türkiye'ye hububat istihsali bakımından, fiyat ve kalite ayarlamalarını yapması için bir müddet bırakılabilir ve bu müddet zarfında Türkiye'nin iktisadî meselelerine karşı daha fazla hüsnüniyet gösterilebilirdi.

İktisadî İşbirliği meselelerinde Türkiye'nin takip etmiş olduğu hattı harekete gelince, bunun da işbirliği esaslarına tamamen uygun olmadığını itiraf etmek icab eder. Her şeyden önce iktisadî işbirliğinin daimî ve samimî bir teşriki mesai, bir fikir teatisi, müşterek bir siyasetin meydana getirilmesi ve tatbik edilmesi olduğunu anlamaktan henüz uzak olduğumuz görülüyor. İktisadî İşbirliği Teşkilâtı âza memleketlerin iktisadî vaziyetlerinin müştereken tetkik edildiği, müşterek gayelerin münakaşaya edildiği muhtelif memleketlerin maruz buldukları müşküllerin konuşulduğu ve müşterek menfaat namına âza memleketlere bazı tavsiyelerin yapıldığı bir teşkilâttır, veya böyle bir teşkilât olmalıdır. Aksi takdirde işbirliğinin hiç bir mânası kalmaz. İşbirliğini müsbet bir şekilde telâkki eden her memleket açık ve samimî bir şekilde iktisadî vaziyetini teşkilâta bildirmesi, birliğin iktisadî siyasetinin meydana getirilmesine iştirak etmesi ve nihayet teşkilâtın izhar edeceği tavsiyeleri nazarı itibare alması lâzımdır. Son yıllar zarfında bu şekilde hareket etmiş olduğumuzu iddia etmek güçtür.

Teşkilât dahilinde esaslı vazifelerimizden biri iktisadî vaziyetimiz hakkında teşkilâta devamlı ve muntazam malûmat vermektir. Ayrıca dış iktisat âlemini alâkadâr eden fevkalâde meselelerle karşılaştığımız zaman, bunları ve bunlar hakkında aldığımız tedbirleri teşkilâta bildirmek ve icabederse teşkilâtın reyine müracaat etmek lâzımdır. Aksi halde iktisadî

İşbirliği boş bir kelimedenden ibaret kalır ve müşkül zamanlarımızda teşkilâtın hüsnüniyetini ve yardımını beklemek yersiz olur.

İktisadî durumumuz hakkında vermek mecburiyetinde olduğumuz malûmatı ve raporları ekseriyetle geç ve natamam bir şekilde veriyoruz. İstatistik cihazımızın henüz garp memleketlerininkinin ayarında olmamasının bu durumu getirmekte bir hissesi olduğu söylenebilirse de, iktisadî malûmatı muhtelif yerlerden toplamak, koordine etmek ve birbirini tutar bir şekilde Paris'e sunmak vazifesini üzerine almış olan Hariciye Vekâleti İktisadî İşbirliği Teşkilâtının, yukarıda sayılan işleri tatmin edici bir şekilde tahakkuk ettirmek bakımından kifayetsiz olduğunu itiraf etmek doğru olur.

Dış iktisat sahasında karşılaştığımız başlıca meseleleri ve bu hususta aldığımız veya almayı düşündüğümüz tedbirleri açık ve samimî bir şekilde teşkilâta bildirmek ve bunları teşkilâtle münakaşa etmek hususundaki hattı hareketimiz de tatmin edici olmamıştır.

Böylece Avrupa İşbirliği Teşkilâtını birinci derecede alâkadar eden bir mesele, yani liberasyon meselesi hakkında tatil kararını 22 Eylül 1952 de aldığımız halde Paris teşkilâtını bu karardan ancak Nisan 1953 te haberdar etmiş bulunuyoruz. Hiç şüphe yoktur, ki bizi liberasyonu terketmeye icbar eden sebepleri açık bir şekilde teşkilâta izah etmiş olsaydık — aynı vaziyetle muhtelif tarihlerde karşılaşmış bulunan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi — diğer bir deyişle, müşküllerimizi anlatmış olsaydık, İşbirliği Teşkilâtı dâvalarımıza karşı daha büyük bir anlayış gösterirlerdi.

Son zamanlarda, ticarî borçlarımız dolayısıyla Merkez Bankasının yapılması lâzım gelen transferlerin gecikmesi meselesinde de aynı durum göze çarpmaktadır. Alacaklı memleketlerden durmadan şikâyetler yükselirken bu gecikmenin mevcudiyetini resmen kabul etmemek ve transferlerin perdepey yapılmadığını ilân etmek meseleyi halleder mi ?

Açık bir şekilde borcumuzu tanımak, müşkül vaziyetimiz dolayısıyla bunu derhal tediye etmek durumunda olmadığımızı ve yakında ihracat artışlarıyla bunu ödemeyi ümit ettiğimizi söylemek daha doğru olmaz mı ?

Bu meselelerde açık ve samimî bir şekilde hareket edersek Avrupa Tediye Birliğinin de dış tediye meselelerimizi daha büyük bir anlayışla mütalâa etmesini beklemek hakkımız olur. Nisan 1953 Tediye Birliğindeki kotamızın arttırılması ve böylece bize daha geniş kredi sağlaması hususunda yaptığımız talep Avrupa Tediye Birliği tarafından reddedilmiştir. Bu talebin reddedilmesi sebepleri meyanında Türkiye'nin iktisadî kalkın-

ması dolayısıyla maruz kaldığı müşküllerin Paris'te lâıyık ile takdir edilmemesi keyfiyetinin tesiri olduğu gibi şimdiye kadar İşbirliği Teşkilâtıyla teşriki mesai bakımından gösterdiğimiz alâkasızlık ve çekingenliğin hisseleri olmuştur.

Neticede şunu söyleyebiliriz :

Türkiye'nin müstakbel iktisadî inkişafı bakımından Avrupa ile işbirliğinin büyük ehemmiyeti vardır. Hali hazırda bu işbirliğinin tatmin edici bir tarzda yürümediği görülüyor. İşbirliğinin daha tesirli ve verimli olması için esas itibariyle iki şartın tahakkuk etmesi lâzımdır.

I) Avrupa memleketlerinin ve İktisadî İşbirliği Teşkilâtının, iktisadî inkişaf halinde bulunan Türkiye'nin hususî durumuna karşı daha büyük bir anlayış göstermeleri lâzımdır.

II) Buna mukabil Türkiye'nin de İşbirliği Teşkilâtı ve Avrupa memleketleriyle münasebetlerinde daha yakın ve daha samimî bir işbirliği zihniyetiyle hareket etmesi lâzımdır.